
FUNDAMENTALISMENS OLIKA SKEPNADER

INGMAR KARLSSON

Begreppet fundamentalism förekommer i många olika skepnader och har kommit att användas som beteckning på de mest skilda ting. Här gör UD:s Ingmar Karlsson några reflexioner kring det aktuella begreppet.

O rdet fundamentalism blev ett inslag i det politiska språket i samband med den shiitiska revolutionen mot shahens styre i Iran.

Sedan dess ses begreppet ju inte bara som något karaktäristiskt för utan ofta synonymt med islam. Det är emellertid av gammalt datum och uppstod i början av 1900-talet för att karaktärisera protestantiska kyrkosamfund i USA. Fundamentalister var en beteckning för dem som sade sig försvara kristendomens grundläggande idéer och dogmer mot den moderna tidens relativism och allmänna moraliska slapphet.

Historisk-kritisk bibelsyn

Till fundamenten hörde framför allt tesen om Bibelns ofelbarhet. Med början 1909 spreds en serie på tolv småskrifter med

---

Ambassadör INGMAR KARLSSON är chef för Utrikesdepartementets idé- och analysgrupp.

den gemensamma rubriken "The fundamentals" som avvisade varje form av historisk -kritisk bibelsyn. De amerikanska fundamentalisterna verkade också på det politiska planet. Den omskrivna "approccessen" 1925 är kanske det mest kända exemplet. En rättegång inleddes då mot en lärare som i sin undervisning hade orienterat om Darwins utvecklingslära.

I USA är den kristna fundamentalismen fortfarande en politisk faktor och Livets ord är en svensk yttring av denna företeelse. Judendomen har sina fundamentalister med bosättarna på Västbanken som ett exempel. Så har även t ex sikherna i Indien med grupper som kräver en egen stat och den singhalesisk-buddhistiska nationalismen på Sri Lanka är ett annat uttryck för samma fundamentalism som således inte är begränsad till Islam.

Flitigt använd etikett

Idag sätts emellertid begreppet som sagt i första hand i samband med islam. Funda-

mentalism har blivit ett slags etikett som klistras på snart sagt alla som säger "Allahu akbar".

Samtidigt förbehåller vi i väst oss själva rätten att definiera vilka som är fundamentalister. Så länge den sovjetiska ockupationen av Afghanistan pågick var t ex de grupper som bekämpade denna frihetskämpar. Det "dihad" de förde mot den kommunistiska regimen var också västvärldens heliga krig. Med perestrojkan och den röda arméns reträtt ändrades bilden över en natt. Moren hade gjort sin plikt och moren kunde därför gå. Vapenleveranserna inställdes och de tidigare frihetskämparna förvandlades till fundamentalister.

Sekelgammal kamp

När det sedan efter Najibullaregimens fall och rebellernas intåg i Kabul visade sig att dessa bestod av en rad rivaliserande grupper fick Hekmatyar överta rollen som den elake fundamentalisten medan Massoud fick epitetet moderat.

Fiendskapen mellan de båda rebelledarna är emellertid inget uttryck för motsättning mellan en moderat och en fantastisk variant av islam utan återspeglar den sekelgamla kampen om makten i Kabul mellan pashtunerna i sydöstra delen av landet och folken i dess norra och centrala delar. Begreppen moderat och fundamentalistisk har ingen som helst betydelse i detta sammanhang.

Komplicerade och historiskt betingade sociala och politiska förhållanden ges även på många andra håll en enkel

förklaring genom etiketten fundamentalistisk som blir ett slags "Sesam-öppnandig" för alla problem från Afghanistan till Västra Sahara. Intifadan på Västbanken och i Gaza var t ex i första hand en revolt av muslimska och kristna palestinier mot den israeliska ockupationen och bottnade inte i en islamsk väckelse. Att den islamska dimensionen av revolten efterhand blev alltmer framträdande berodde på att organisationer som Hamas och Islamiska Dihad på plats lättare kunde kanalisera och styra protesten än PLO från sin exil i Tunis.

Allt som förr

I det franska språkbruket används ofta i stället beteckningen "integrister" ("les intègristes"). Även här går man då tillbaka till ett kristet begrepp. Med integrister menades ursprungligen de grupper som motsatte sig det andra vaticankonciliet reformer, i synnerhet reformerna i gudstjänstlivet. Integristerna ville t ex behålla den latinska mässan. Allt skulle vara som förr. Le Monde däremot använder i stället konsekvent termerna muslimer och islamister. Med muslimer menar man då alla som i någon mening, kulturell eller religiös, har en anknytning till islam, med islamister avses de som aktivt verkar för att koranen skall tolkas och tillämpas som en särskild ordning för staten.

Går till rötterna

Muslimska Brödraskapet (i synnerhet i Egypten och Syrien), Jama'at-i Islami i

Pakistan och den Islamska Räddningsfronten i Algeriet men även radikala militanta smågrupper av revolutionär typ som Djeich Muhammed i Jordanien, Takfir wa Hidjra i Egypten och Hizbollah i Libanon är några exempel på islamska organisationer som kan betecknas som fundamentalistiska eller islamistiska för att använda Le Mondes terminologi.

I det muslimska språkbruket förekommer emellertid inte dessa begrepp utan dessa organisationer ger sig själva beteckningen "usulijun", ett ord som är härlett ur "asl", rot, med pluralformen "usul". En muslimsk fundamentalist är således en person som "går till rötterna", varför beteckningen radikaler vore mera adekvat.

Sann hermanssonit

De s k fundamentalisterna har också en hel del gemensamt med våra inhemska radikaler. När striden mellan Shahan och Khomeini stod som hetast deklarerade t ex framträdande företrädare för VPK i revolutionär yra i riksdagen att partiets kontakter med ayatollan visat att han innerst inne var en sann hermanssonit.

I dag kan våra radikaler i stället sägas ha det gemensamt med fundamentalisterna att de liksom dessa har en "hadith", dvs ett yttande som tillskrivs Muhammed, som ledstjärna:

"Ta er i akt för nya saker, ty varje ny sak är en innovation och varje innovation är ett misstag."